

Négy kiadvány Székesfehérvárról

A székesfehérvári István Király Múzeum kiállításiainak országos híruk van. Sajnos, kevésbé ismertek a múzeum kiadványai; nemcsak azért, mert a látvány érdekessége és hatása háttérbe szorítja a könyvet; a fő ok, hogy kiadási nehézségek miatt aránylag ritkán jelenik meg egy-egy újabb munka, s a régi sorozatok is megcsappantak. Annál örvedetesebb, hogy most több újabb kiadványról is hírt adhatunk.

A múzeum egyik legjelentősebb vállalkozása a *Székesfehérvár évszázadai* c. tanulmányosorozat, mely a város történelméről rendezett tudományos ülésszakok anyagát foglalja össze korszakonként. A legújabb, negyedik kötet (1979, Fitz Jenő és Kralovszky Alán szerkesztése) a török uralom végétől 1848-ig tárgyalja a város életét, 12 szerző tanulmányában. A kutatók érdeklődésének középpontjában az uralomváltással újrainduló élet kérdései állnak: a város betelepítése és népességének alakulása (a vegyes, erősen német súlyú új lakosság magyarázza Fehérvár negatív szerepét a Rákóczi-korban), a közigazgatás újjászervezése, a további fejlődésben fontos szerepet játszó székesfehérvári egyházmegye kialakulása. A fő kérdések mellett azonban olyan témák is helyet és teret kapnak, mint a város építéstörténete, a városi bíraskodás, a jezsuita fafaragóműhely szerepe, a magyar színművészet küzdelmes sikerei, a kor könyv- és zenekultúrája. A kiteljesedő sorozat hatalmas körképet ad hazánk egyik legrégebb városának az ország történelmét tükröző és hatását az országra visszazugárzó évszázadairól, a legújabb tudományos eredményekkel.

A másik könyv szintén a múltról szóló tanulmánygyűjtemény, de létrejöttét a jelennek azok a változásai sugallták, melyek Fehérvár arculatát – más településeinkhez hasonlóan – teljesen átalakítják. A legújabb építkezési terület a Sárrét felé eső délnyugati külváros, a Sziget és a Rácváros. E középkori eredetű, falusias-kisvárosi település eltűnése készítettet „leletmentésre” egy kis kutatócsoportot, mely régészeti, történelmi és néprajzi szempontból vizsgálta meg és gyűjtötte össze e sajátos településformának és lakosai hagyományos életmódjának emlékeit. Így születtek meg a *Palotavárosi íráskok* az István Király Múzeum Közleményei sorozatában (1982, szerkesztette: Demeter Zsófia). A történelem folyamán e városrész mint a johannita kereszteslovagok birtoka és a török elleni felszabadító ostromok színtere kapott szerepet. A tanulmányok jelentős része a lakosság jellegzetes foglalkozásairól (tímárok, vargák, csizmadiák, csapók, szűrszabók, képfestők stb.) ad képet, érdekes és alapos ipartörténelmi adatgyűjtéssel. Az iparosságának nagy része volt Fehérvár gazdasági föllendülésében és a városi vezetésben. Osztottak velük ebben a törökök alatt betelepült szerbek, főként a gazdag kereskedők.

A városrészhez fűződő sokszínű, érdekes hagyomány alapozta meg az ötletet, hogy a rác templom mellett néhány házat megmentenek a bontás elől, „Palotavárosi Skanzen”-ként berendezve az ottani régi életforma és a kismesterségek élő múzeumának.

A múzeum legfrissebb kiadványa Fejér megye néprajzának első kötete. Pesovár Ferenc munkájának címe: *Béres vagyok, béres* (1982) a kötet tárgyára, a Fejér megyei magyar népzeneire utal. Ennek jellegzetes darabjait közli a könyv, legnagyobb részt a szerzőnek 33 községben végzett gyűjtéséből, szöveggel és kottával. Műfaji és formai földolgozások mellett, bevezetesként, áttekintést kapunk a megye néprajzáról s benne a népdal és a népzene helyéről. Hogy a sajnálatosan fogyatkozó népi hagyományvilág megörökítésében milyen fontos, szinte úttörő szerepe van Pesovár munkájának, egy eléggé föltáratlan terület népzenejének kutatásával és rendszerezésével, hangsúlyozza Csóóri Sándor lírai, vallomásos előszava is. Pedig a könyv anyaga a szerző szenvedélyes élethivatásának, a néptáncfoklornak és -gyűjtésnek csak mellékterméke. A Fejér megyei néptáncok adnak a sorozat második kötetét. Pesovár voltaképp már ezzel is elkészült, amikor váratlan, döbbenetes halála, 1983 februárjában, örök pauzát rajzolt az utolsó lejegyzett tánc koreográfiájába. Bízunk benne, hogy elárvult anyagának lesz kegyeletes gazdája, aki gondjába veszi a fájdalmasan korán lezárult élet áldozatos szenvedéllyel egybegyűjtött, de betakarítatlan termését.

A negyedik könyv a városi tanács kiadása, de kapcsolatos a Palotavárosi íráskokkal, legalábbis annak indítékával. Ezt jelzi a címe is: *Változások városa* (1982, szerkesztője Mekis János), az utóbbi két évtized nagy átalakulásának korszakára utalva. A könyv voltaképpen irodalmi antológia, s nem az első ilyen jeladása a fehérvári szellemi életnek; arról, hogy a város tollforgató értelmisége nemcsak átéli – örvendezve vagy/és bosszankodva – a fejlődés éveit, hanem éles szemű bírálója is az eredményeknek, és felelős részese akar lenni a gondoknak, sáfárja a fenyegetett vagy könnyelműen elherdált értékeknek. Mint az előző hasonló kötetben is (*Ének Fehérvárról*, 1980) az írók és költők mellett helytörténészek, néprajzosok és művészettörténészek idézik föl a múlt emlékeit, hagyományait, szólnak a jelen gondjairól s a jövő lehetőségeiről, terveiről, reményeiről. Bizonyosság, hogy Fehérvár szószólói – akár bennszülöttek, akár máshonnan odagyökerezettek – szeretik városukat, és felelősséget éreznek jövőjéért.

Kovalovszky Miklós